TİASAD

Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of Turk & Islam World Social Studies

Yıl: 8, Sayı: 30, Eylül 2021, s. 1-12

Prof. Dr. Murat ÇETİN

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Makine Mühendisliği Bölümü,
Orcid: 0000-0003-0076-9648, mcetin@erzincan.edu.tr

KÜLTÜREL DEĞERLERİN KORUNMASINDA MİNİ MÜZECİLİK VE AİLE TİPİ MÜZECİLİĞİN ÖNEMİ

Özet

Müzeler; toplum için sürekli, kalıcı, kâr amacı gütmeyen önemli bir kültürel değer ifade etmektedir. Müzeler; toplama, belgeleme(arşivleme), koruma(bakım-onarım) sergileme ve eğitimden oluşan işlevleri yapmaktadır. Modern dünyada, müzecilik anlayışı farklı noktalara taşınan bir değişim göstererek, sergileme anlayışından kurtulmuş tarihi yaşatma anlayışına yönelmiştir. Müzeler, birçok ülkede yüzyılı aşkın bir süredir eğitim amacıyla yaygın eğitim kurumları olarak tanımlanmaktadır. Yaşayan müzeler; halk bilimi müzeleri olarak öncü çalışmaların gerçekleştirildiği ve uygulamaların yapıldığı merkezlerdir. Geçmiş ile gelecek arasında kültürel bir köprü oluşturan eşya veya ürünler bireylerin tarihi dokulara ait bilinçlerinin gelişimini sağlamaktadır. En basit anlatımla aile müzesi veya bireysel müzecilik evlerin bodrumlarında veya sandık içlerinde saklanan aileye ait ata yadigarı eski eşyaların sergilenmesidir ve halk bilimi müzeciliğinin de temelini oluşturmaktadır. Aileye ait eski ürünler ailenin geçmişi hakkında bilgi verdiğinden ve aile kültür değerlerini koruduğundan bir mini yaşayan müze olarak ta tanımlanabilir. Çalışmada; bireylerin kendi ailesinin geçmişine ait değerlerin bir araya gelmesi ile oluşan mini müzeciliğin tarihi ve kültürel değerler olarak taşıdığı özellikler anlatılmıştır. Türkiye'deki birey merkezli kültürel girişimlerin dönüşümüne katkısı, aile geçmişine ait ürünlerden mini müze oluşturma, sergileme, yorumlama ve koleksiyonun bilgisini aktarma anlamında aile müzeciliğine katkısı için yapılması gereken çalışmalar açıklanmış ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler; Müze, Müze Bilinci, Mini Müzecilik, Kültür

THE IMPORTANCE OF MINI MUSEOLOGY AND FAMILY TYPE MUSEOLOGY IN THE PROTECTION OF CULTURAL VALUES

Abstract

Museums; continuously for society, permanent, non-profit and it represents an important cultural value. Museums; collection, documentation (archiving), preservation (maintenance) display and make the functions consisting of education. Museology, showing a change in the modern world moved to different locations, display is directed to understanding the mentality survived the history alive. Today many countries of the world is more than a century for educational purposes is defined as non-formal education institutions and developed countries are museum education classes in schools. Living museums, the folklore museums that are performing pioneering work and a center for the application. Forming a bridge between the past and the future cultural goods or products are to ensure the development of awareness of the historical texture of individuals. The simplest terms my family or ancestors of the family museum stored in the basement of the house or crate individual museum relic is on display inside the old items and form the basis of the folklore museums. It maintains that gives information about the history of old product family and cultural values of the family identified to as a mini living museum. In our study; individual mini-museums of history, caused by a combination of the values of their family history and describes features that move as cultural values. Contribute to the transformation of individuals based cultural initiatives in Turkey, family history of product from creating a mini-museum, exhibiting it, interpret and collection of information transfer in terms of what to do to contribute to the family museology studies have been made is explained and suggestions.

Keywords; Museums, Consciousness, Mini Museology, Culture

1 Giriş

Müzeler yerleşik hayata geçmiş olan toplumların en önemli değerler merkezleri olarak, toplumların bilim ve sanat ürünleri ile yer altı ve yer üstü zenginliklerini sergilemek, tarihin eski dönemlerinde yaşamış toplumları bilim ve sanat açısından inceleyerek, hem günümüzü hem de geleceği aydınlatmak, bireylerin geçmişi daha iyi tanımlarını sağlamak amacıyla oluşturulmuş kurumlardır. Bilgi aktarımına dayalı eğitim sistemi, toplumdaki değişim ve teknolojideki gelişmeye bağlı olarak yerini öğrenciyi aktif yapan bir anlayışa bırakmıştır. Görsel sanatlar eğitimi de günlük yaşantımızın her alanında karşımıza çıkan ve bireyi etkileyen, bireye şekil veren vazgeçilmez bir alan olarak tüm eğitim sistemi içinde özel bir yere sahiptir. Bu açıdan bakıldığında, müzeler ve galeriler en önemli araştırma ve uygulama mekânları olarak görülmektedir. Müzeler sanat, kültür, bilim ve teknikle ilgili yapıtların ve doğal nesnelerin yararlanılması için korunduğu ve sergilendiği mekânlardır(MEB, 2009). Müze sözlük anlamıyla sanat ve bilim eserlerinin veya sanat ve bilime yarayan nesnelerin saklandığı, kültürel değer taşıyan, bir bütünü farklı biçimlerde korumak, incelemek, değerlendirmek, halkın beğenisini yükseltmek ve eğitim için sergilemek amacıyla toplum yararına yönetilen kurumdur(İstanbul MEM, 2011). Çağdaş eğitimde yeni bir bakış sunan; müzeler Hayat Boyu Öğrenme sürecinde

çok yönlü öğrenme ve yaşam alanlarıdır ve tarihî ve kültürel zenginlikleriyle öğrencilerimiz için ihtiyaç duyulan bir eğitim alanıdır. Dünyanın pek çok ülkesinde müzeler yüzyılı aşkın bir süredir eğitim amacıyla yaygın eğitim kurumları olarak tanımlanmakta ve gelişmiş ülkelerde okullarda müze eğitimi dersi verilmektedir. Müzeler, görüp yaşayarak öğrenme fırsatı sunarken genç kuşaklar üzerinde tarih bilinci, sanat zevki ve estetik duyguların gelişmesinde önemli rol oynamaktadır(YILDIZ, 2011). Yaşam boyu eğitim sürecinde çok yönlü öğrenme ve yaşam alanları olarak müzelerin; yaşantılara dayalı etkin kullanımını içeren müze eğitimi, tarihî ve kültürel zenginlikleriyle Türkiye için yeni ve ihtiyaç duyulan bir alandır. Müze eğitimi, bireysel, sosyal ve fiziksel boyutları objelerle, algılar ve ilgiler yoluyla etkileşim, gözlem yapma, düşünce ve duyguları ifade etme, hayal gücünü kullanma gibi kavramları güçlendirir. Müze eğitimi yaşama bağlanma, bilgilenme, müzenin bakış açısını görme ve anlama, objeleri okuma, kültürel değerleri ve yaşamı paylaşma, gerçeği arama, uygulamalar yapma ve değerlendirme gibi konuları içerir(MEB, 2009). Kültür olgusunu ortaya çıkabilmek için toplumsal düzeyde ortak bir geçmişin, ortak değerlerin, ortak hayallerin, ortak kaygıların varlığına ihtiyaç vardır. Bu noktada müzeler, yaşayan bir toplumun, toplumların veya geçmiş medeniyetlerin ortaya koyduğu sanat ve tarihi eserlerinin geride kalanlarının sergilendiği hafızalardır. Müzeler, toplumun bu alanda dünü yarına bağlayan ihtiyaçlarını karşılayan yerler olarak kabul edilmektedir. Müzecilik Bilimi müzelerin ve müze koleksiyonlarının nasıl organize edilmesi ve yönetilmesi gerektiğini inceleyen ve Müzeoloji adıyla bilinen bilim dalıdır. Müzeler genellikle; Arkeoloji Müzeleri, Bilim Müzeleri, Bilim ve Teknoloji Müzeleri, Coğrafya Müzeleri, Doğa ve Çevre Müzeleri, Etnografya Müzeleri, Güzel Sanatlar Müzeleri, Tarih Müzeleri ve Çocuk Müzeleri olarak sınıflandırılmaktalar. Çalışmamızda; bireylerin kendi ailesinin geçmişine ait değerlerin bir araya gelmesi ile oluşan mini müzeciliğin tarihi ve kültürel değerler olarak taşıdığı özellikler anlatılmıştır. Bu çalışmada, mini müzenin, Türkiye'deki birey merkezli kültürel girişimlerin dönüşümüne katkısı, aile geçmişine ait ürünlerden mini müze oluşturma, bunu sergileme, yorumlama ve koleksiyonun bilgisini aktarma anlamında aile müzeciliğine katkısı için yapılması gereken çalışmalar açıklanmış ve önerilerde bulunulmuştur.

Müzeler, tarihi eserleri tespit eden, bilimsel yöntemlere açığa çıkaran, inceleyen, değerlendiren, koruyan, tanıtan, sergileyen, eğitim programları aracılığıyla tarihi eserler konusunda halkı bilinçlendirerek toplumun kültür düzeyini yükseltmeyi amaçlayan kamu çıkarları için idare edilen eğitim, bilim ve sanat kurumlarıdır. Müzeler, kültürel değeri olan buluntulardan (eserlerden) oluşmuş, kültürel değer taşıyan, bir bütünü çeşitli araçlarla korumak, incelemek, değerlendirmek ve en önemlisi toplumun estetik zevkinin yükselmesi ve eğitimi için teşhir etmek amacıyla, toplum yararına çalışan ve bulunduğu kentin prestij yapıtlarındandır(KTB, 2020). Geçmişin aydınlanmasına ev sahipliği yapan müzeler, 20. yy'ın ilk yarısına kadar, eski eserlerin toplanmasına, muhafaza edilmesine ve sergilenmesine hizmet ederken, bu dönemden sonra yeni bir yaklaşımla ele alınmaya başlanmıştır (ALTUNBAŞ, 2012). Modernizmin en görsel yan ürünlerinden biri olan müzeler, 18. yüzyıldan bu yana toplumun entelektüel araçları olarak sosyal ve kültürel yaşamda etkin rol oynamışlardır. Ancak Türkiye'de müze biliminin bir disiplin ve müzenin bir yapı tipi olarak kurumsallaşması, Avrupa'daki müze kültürünün gelişiminden farklı bir yol izlemiştir. Müze biliminin, Türkiye'deki akademik ortama ilk girişi, 1980'li yılların sonunda açılan yüksek lisans programları ile olmuştur(Mimarlar Odası Ankara Şubesi, 2010). Tüketimin hızla yaygınlaştığı bir döneme tanıklık eden nesiller olarak, kültürel

ve sanatsal mirasımızın korunmasına, manevi duyarlılığın artırılmasına, estetik beğenilerin yüceltilmesine katkı sağlayan müzelerimize karşı büyük sorumluluklarımız bulunmaktadır. Yeni doğan bir bebeğin heyecanı ile müze ailesine katılan tarihe tanıklık etmiş nadide eserlerimizin gerek depolarda gerekse müze teşhir salonlarında sağlıklı bir şekilde korunarak yarınlara ulaştırılması, hak ettiği modern sergileme ve sunum teknikleriyle izleyiciye sunulması elzem bir ihtiyaçtır (ALTUNBAŞ, 2012). Ülkemizde, yaşayan müze, konusunda çalışmalar yapılmıştır. Müzecilikte, açık hava müzesi olarak adlandırılan müzelerin Türkiye'deki prototipi olan Yaşayan Müzenin kuruluşu, koleksiyon oluşturma, koruma, sergileme, belgeleme politikası henüz yeterli düzeye gelememiştir. Türkiye'de ilk kez uygulama alanı bulan bu müzecilik anlayışının deneysel çalışmaları üzerinde değerlendirmelere geçmeden önce müzecilik alanında dahi çok iyi bilinmeyen açık hava Yaşayan Müze, halk bilimi müzelerinin çeşitliliğini Türkiye'de örnekleyen ilk resmî halk bilimi müzesidir. Bununla birlikte Yaşayan Müzenin ilk resmî müze olarak kuruluşundan önce halk bilimi müzelerinin etnografya müzeleri ile sınırlı olmadığını, bu anlayışın değiştirilmesi gerektiğini savunan akademik çalışmalar ve müze açma girişimleri yapılmıştır (DEMİR, 2013). Son yıllarda ülkemizde önem kazanmaya başlayan müzeler ve müze eğitimi konusu, sanat eğitiminde öğretmenlere yeni ufuklar açan, değişik ve etkili sanat imkânları sunan bir alan olarak görülmeye başlamıştır. Her biri birer eğitim kurumu niteliğinde olmasına rağmen müzeler bir okul değildir ve sonuçta okulların yerini alamazlar. Bununla birlikte, müzelerin okullarla yakın iş birliği içinde hareket etmeleri çok büyük önem taşımaktadır. Ne yazık ki ülkemizde bu birlikteliğin istenilen düzeye ulaştığını söylemek zordur. Bu ifadelerin gerçekleştirilmesinde iller düzeyinde eğitim kurumları ve müzelerin bağlı olduğu il kültür müdürlüklerine çok büyük görevler düşmektedir.

Bireysel müzecilik farklı ürünlerden oluşabileceği gibi aynı cinsten veya benzerlik ifade eden eşyalar ile yerel ürünlerinde sergilenebileceği otantik değerler taşıyan bir özellikte taşıyabilir. Aileye ait mini müzeciliğin en önemli özelliklerinden biri de mini müzecilik ile küçük yaşta aile içinde edinilen müze kültürel değerinin geleceğe aile içi eğitimle taşınma özelliğidir. Aile içinde birey üzerinde bu anlayışın gelişmesi bireysel ve toplumsal müze kültürünün oluşması için büyük önem taşımaktadır. Mini müzenin diğer önemli bir katkısı da küçük yaşta çocukların ait olduğu kendi kültür değerlerini öğrenmelerini, diğer kültürler ile olan farkları ve diğer kültürleri tanımalarını kolaylaştırır. Bu mini özel aile müzeciliği ile çocuk; ailesine ait geçmiş dönemlerde kullanılan eşya ve ürünleri inceler, aile geçmişinden kendisine gelinceye kadar çok şeyin değiştiğini bizzat değerlendirerek kök ve dal arasındaki etkileşimi görür. Bugün, hız üzerine kurulu bir dünyada her şeyin hızına, gelişimine kapılmış bir toplum haline gelmiştir. Düşünmek, değerlerimizi, eksiklerimizi, kişisel ve toplumsal tarihimizi araştırmak hemen her bir fert için zaman kaybı olarak değerlendirilmektedir. Geçmiş o kadar ihmal ediyoruz ki, geçmişe harcanan zamanın geleceği kaybetmemize sebep olacağı yanlıgısını yaşıyoruz. Gerçek ise geçmiş bilmeden, korumadan ve anlamadan, geleceğin inşa edilmesi mümkündür ama hatalı inşa edilen bir gelecek kurulduğu çok zaman sonra ve çok şeyler kaybedildikten sonra anlaşılır. Çünkü geçmişe ait neden, niçin sorgulaması yapmayan kültürel temelleri ayakta tutan bir birikime sahip olmayanlar gelişemez, değişemez ve sürdürülebilir geleceği olmayacağı gibi, bu kuşakların köklere inmediklerinden, göklere de yükselmeleri olmayacaktır. Modern dünyada müzecilik anlayışı farklı noktalara taşınan bir değişim göstererek sergileme anlayışından kurtulmuş tarihi yaşatma anlayışına yönelmiştir. Bugün müzeler dünyanın pek çok ülkesinde

yüzyılı aşkın bir süredir eğitim amacıyla yaygın eğitim kurumları olarak kullanılmakta ve gelişmiş ülkelerin okullarında müze eğitimi dersi verilmektedir. Bilindiği gibi yaşayan müzeler; dünyada ve Türkiye’de halk bilimi müzeleri olarak öncü çalışmaların gerçekleştirildiği ve uygulamaların yapıldığı bir müzelerdir. Bu saye de geçmiş ile gelecek arasında kültürel bir köprü oluşturan eşya veya ürünler bireylerin tarihi dokulara ait bilinçlerinin gelişimini sağlarken aynı zamanda bireysel, aile veya mini müzecilik olarak ifade edilecek bir kültürel kavramın oluşması sağlanacaktır. En basit anlatımla aile müzesi veya bireysel müzecilik evlerinin bodrumlarında veya sandık içlerinde saklanan aileye ait ata yadigarı eski eşyaların sergilenmesidir ve halk bilimi müzeciliğinin de temelini oluşturmaktadır. Aileye ait eski ürünler ailenin geçmişi ile ilgili dönemlerin geleneksel yaşayışları hakkında bilgi vermekte ve aile kültür değerlerini koruduğundan bir mini yaşayan müze olarak ta tanımlanabilir.

2. Müze, Müzeler ve Misyonları

Tüm dünya ülkelerinde en prestijli ve özel mekanların içinde değerlendirilen müzeler, uygarlıkları, kültürleri günümüze taşırken aynı zamanda kültür turizminin de ekonomik açıdan lokomotif görevini yerine getirmektedir. Dünyada üst gelir gruplarının rağbet göstedikleri ve ziyaret ettikleri mekanların başına gelen müzeler, Türkiye kültür turizmi için de büyük bir fırsat üretmektedir. Bununla birlikte toplum olarak müzeler konusunda gereken bilinç ve duyarlılık düzeyimiz henüz arzu edilen düzeyden uzaktır. Bugün yaygın eğitim kurumları niteliğinde olan müzeler ve dolayısı ile müzecilik dünya genelinde son 20-30 yılda üstünde çok düşünülen ve uğraşılan bir kültürel ve ticari değer üreten bir kavram haline gelmiştir. 30-40 yıl öncesine kadar müzelerde daha ziyade sergilenen eserler ön planda yer alırken bugün insan odaklı yeni bir yaklaşım modeli önem kazanmıştır. Bu model, geçmiş medeniyetlerin ve tarihi değeri olan eserlerin yeri korundukları müzeler olmakla beraber önemli olan o müzeyi ziyaret edecek insanların, o eserleri görme hakkına sahip olan herkesin en iyi şekilde onları görmesi, bilgilenebilmesi ve bu takdimin ziyaretçilere yapılması büyük önem arz etmektedir.

Dünya geneline bakıldığında özellikle bazı ülkeler ve müzeler, ziyaretçi sayıları ve dolayısıyla gelirleri ile öne çıkmaktadır. 2005 yılı verilerine göre, Louvre müzesi, 7,5 milyon ziyaretçi ile dünya rekorunu elinde tutmakta; Beaubourg ise yine çağdaş eserleri gösteren müzelerden 5,5 milyon izleyiciyle ikinci sırada, British Museum 4,8 milyon kişiyle üçüncü, St. Petersburg'daki Ermitaj müzesi ve Guggenheim Müzesi de 2,5 milyon ziyaretçi ön sıralarda yer almaktadır. Bu göstergeler Paris'in hâlâ müze ziyaretlerinde başı tutmaya devam ettiğini göstermektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2018 verilerine göre Türkiye genelinde müze sayısı, geçen yıl bir önceki yıla göre %3 artarak 451'e ulaşmıştır. Türkiye genelinde 451 müzeden 200'ü Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde, 251'i ise özel müze kategorisinde yer almaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı müzelerdeki eser sayısı, geçen yıl bir önceki yıla göre yüzde 1 artarak 3 milyon 337 bin 766 olarak verilmiştir. Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı müze ve ören yeri ziyaretçi sayısı da %37,3 artışla 28 milyon 169 bin 615 olmuştur. Türkiye'de geçen yıl bakanlığa bağlı ücretli müze ve ören yerlerini ziyaret edenlerin sayısı da bir önceki yıla göre % 44,5 artış göstermiştir. Bakanlığa bağlı ücretli müze ve ören yerlerini ziyaret edenlerin sayısı 2018'de 18 milyon 512 bin 407, bunların toplam ziyaretçiler içindeki payı %65,7 olmuştur. Ücret ödenmeyen müze ve ören yerlerini ziyaret edenlerin sayısı 9 milyon 657 bin 208, bunların toplam ziyaretçiler içindeki payı %34,3 olarak gerçekleşmiştir. Özel müzelerde mevcut eser sayısı geçen yıl bir önceki yıla göre % 2,5 artışla 396 bin 457 oldu. Bu

müzelere gelen ziyaretçi sayısı da aynı dönemde % 22,9 artışla 12 milyon 478 bin 229 olarak kayıtlara geçmiştir(TÜİK, 2018).

Şekil 1 2018 yılı Kültürel Miras İstatistikleri(https://www.aa.com.tr/_2018)

Tarihi geçmişten kalan değerler somut veya soyut hazinemiz olarak yaşantımızın muhasebesini, değerlendirmesini yaparken bize bir yol gösteren referans ve kıyaslama ölçüleridir. Toplumların geçmişten getirdiği tarihi ve kültürel değerler, birikimler ve topluma ait özellikler vardır ve müzeler ait olduğumuz toplumun hazinesini, geçmişini görebileceğimiz, yaşadığımız dünyamızın neyin üzerine kurulduğunu değerlendirdiğimiz somut yerlerdir. Batı uygarlığın temelinde geçmişin önemini kavramış olduğundan; müze kültürüne, müzecilik eğitimine özel bir önem vermekte ve iyi bir gelecek yaratabilmenin yolunun geçmişten geçtiği bilincini toplum olarak daha iyi anlamış bir yapıya sahiptir. Sanata ve tarihe önem veren toplumlar için bu geçmişte takılıp kalmak, geçmişte yaşamak anlayışının tam aksine toplumu bir arada tutan değerlerin ne olduğu ve ne yapılırsa daha iyiye ulaşılabilceğinin belirlenmesi konusunda kararların neler olabileceğinin stratejilerinin planlanmasıdır. Bu süreç ve organizasyonların başarıya ulaşabilmesi için, profesyonel kadrolara, müze eğitimine, toplumun bilinçlendirilmesine çok daha fazla önem verilmesi gerekmektedir. Müzelerin kurulum maliyetleri ve işletim bütçeleri, yönetimi, dekorasyonu, tanıtımı, sergilenecek eserlerin seçimi

benzeri çok sayıda faaliyetin koordinasyon halinde ve düzenli olarak yürütülmesi başarılı bir müze için temel organizasyon faaliyetleridir.

Müzecilik sektörünün geliştiği ülkelerde özel müzeler yüksek miktarlarda kazançlar sağlayan kurumlardır. Müze sektörüne en güzel örnek, New York Metropolitan Museum of Art verilebilir. Klasik bir yönetim kurulu ekibi tarafından yönetilen Metropolitan Museum of Art yöneticiler ve konularında uzman ilgili uzmanlardan oluşan bir ekip tarafından yönetilmektedir. Müze, işletme eğitilmiş, deneyimli müze yöneticileri ve müzecilikte ihtisaslı sanat tarihçisi, arkeolog, küratör ve konservasyon uzmanlarını istihdam etmektedir. Bu yetişmiş ekip çalışması ile müzeyi yaşayan bir yer haline getirmek için eğitimler, forumlar ve farklı profildeki ziyaretçilerin ilgisini çekmek için farklı pazarlama ve halkla ilişkiler aktivitelerine yer verilmektedir. Türkiye’de İnan Kırâç Vakfı bünyesindeki Pera Müzesi ve İstanbul Haliç kıyısında bulunan Rahmi M. Koç Müzesi özel müzelere örnek olarak gösterilebilir. 1994 yılında iş adamı Rahmi Koç’un desteği ile açılmış bir sanayi müzesi olan Rahmi M. Koç Müzesi Türkiye’de sanayi, ulaşım, endüstri ve iletişim tarihine adanmış ilk önemli müzedir. Bu tür farklı alanlarda uzmanlaşmış bir ekip ile organize edilen ve iyi işletilen bir müze belli bir zaman içinde kar getiren bir kurum haline gelebilmektedir. Müzeciliğin ve sektörünün gelişimi için atılabilecek öncelikli adımlar; koleksiyonerlik bilincinin geliştirilmesi ve paylaşımına açık hale gelmesi önem arz etmektedir. Devlete ait uygun nitelikteki taşınmaz mülklerin, müze yapılmak üzere girişimcilere ücretsiz, düşük kira ile uzun süreli olarak tahsis yapılabilir(<https://datassist.com.tr>, 2020). Müzecilik ile ilgili olarak, Avrupa ve ABD’de birçok üniversitede yaygın bir şekilde yüksek lisans ve lisans programlarında eğitim yapılmaktadır. Bu değişim Dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’ye de gerçekleşmekte ve son yıllarda ülkemizde önem kazanmaya başlayan müzeler sanat eğitiminde eğitimcilere yeni ufuklar açan, değişik ve etkili sanat imkânları üreten bir kurum haline gelmektedir. Türkiye’de ise müzecilik ile ilgili olarak sanat tarihi ve arkeoloji lisans programlarında iki aşamalı ders düzeyinde eğitimler verilmekte olup ülkemizde lisans eğitimi olarak üniversitelerimizde bir program henüz yoktur. Ancak, yüksek lisans düzeyinde Yıldız Teknik Üniversitesi’nde müzecilik eğitimi verilmektedir.

3. Müzecilik ve Uygarlık İlişkisi.

Farklı uygarlıklara ait kültürlerle ait nesne ve sanat yapıtlarının örnekleri müzelerde bulunur. Günümüze gelene dek pek çok şeyin değiştiğinin kanıtları müze galerilerinde sergilenirler. Müzeler, evlerde barındırılmayan, anlatmakla da kavratılamayan geçmiş yaşamlara ait görsel, yazınsal ve işitsel her türlü belgeyi sergileyen mekanlardır. Müzeler, aile tarihinden de çok geriye giderek, çocuğun tarihi anlama sürecine doğrudan katkıda bulunan kurum olarak toplum yaşantısında yer alırlar. Müzeler toplumun çeşitli kesimlerinin beklentilerine cevap verecek içerik ve niteliklere sahip oldukları sürece başarılı sayılırlar. Bu konuda müze binasının, müzenin konumunun, koleksiyonlarının, eser sergileme ve sunuluşunun, kullanılan eğitsel metot ve işlevlerin ayrı ayrı değeri vardır. Özetle müze, ziyaretçi için vardır ve müzecinin en önemli görevi ziyaretçileriyle daha başından iletişim kurmak olmalıdır. Ancak her şeyden önce müzelerin bağlı olduğu resmi veya özel kuruluşların amaç konusunda bilinçli olması gerekir ve nihai amacı toplumsal eğitim olmalıdır. Müzeler, turizm sektörünün bir parçası gibi görünse de bu temel prensip göz ardı edilmemelidir. Bu konuda ticarî yaklaşımlar ön planda tutulan bir politika olmamalı, ziyaretçi beklentileri önem verilmeli fakat müze koleksiyonları sunumunun

belirli bir kültür seviyesinin altına düşmemesine de dikkat edilmelidir. Eski çağlardan günümüze medeniyetin nasıl geliştiğini ve değiştiğini büyük bir hayranlıkla görebilecek yerler olan müzeler uygarlıkların dünden yarına taşındığını somut eğitim merkezleridir. Müzelerde, taşların keskin hale getirip tarihin ilk aletini yapan insanoğlunun birçok farklı icadını ve hünelerini görmek, yorumlamak ve yarını planlama stratejilerini geliştirmek için fikirler üretilmesine katkılar sağlanabilir.

Ayrıca müzeler, birey için dünya geneli dışında her toplum için atalarının geçmişten getirdikleri değerler, birikimler, kültürel ve uygarlık birikimlerinin en güzel öğrenileceği merkezlerdir. Müzeler, bireye ait olduğu toplumun hazinesini, geçmişini, hangi değerler üzerinde kurulan devlet içinde somut bir biçimde yaşadığını öğrenebileceği ve değerlendirebileceği yerlerdir. Uygarlığının temelini geçmişinde yattığını kavramını anlayan milletler; müzeye, müze kültürüne, müzeciliğe ve müzelerin birer somut eğitim merkezi olduğunu ve müzecilik eğitimine özel bir önem vermektedirler. Bir millet için, daha iyi bir gelecek, medeniyet ve uygarlık kurmanın yolu, geçmiş medeniyet ve uygarlıkları iyi bilmek ve korumaktan geçer. Geçmiş medeniyetlere ait eserlere, sanata ve tarihe önem veren ve koruyan toplumlar, kendilerini bir arada tutan değerlerin önemini bildiklerinde daha iyisine ulaşılabilir. Müzeler, geçmişe ait uygarlık ve medeniyetlerin korunduğu ve misafir edildiği yerlerdir. Nitelik değeri yüksek bir müzenin; yönetim, ışıklandırma, dekor, havalandırma, güvenlik, tanıtım, misafir rehberliği, sergilenen veya kalıcı olarak bulundurulmuş eserlerin belirlenmesi ve bakımları, koruyucu sistemler gibi faaliyetlerin koordine edilmesi ve bu işlemlerin sürekliliği müzeciliğin önemli işlemleridir. Bu işlemlerin düzenli olarak yürütülmesi, saygın bir müze olabilmek için eğitimli, profesyonel ekip elemanlarına, en önemlisi hedef kitle olan misafirlere ulaşım ve ziyaretçilerin eğitimi ve toplum düzeyinde bilinç oluşumu önem verilmesi gereken konulardır. Öz güvenin ön şartı özgür düşünen bireylerden geçer ve kendini ifade edebilen, genç beyinlerin yaratıcılık merkezlerinde bilinçlenmelerinin sonucunda geçmiş uygarlık değerlerinin ve geleceğinin sağlıklı kurulması sağlanır. Bu noktada, toplumun müzecilik anlayışında müzelerin toplum için taşıdıkları önem değişik açılardan daha net bir şekilde görülmektedir. Geçmişini bilen her toplum veya millet, tarihi, sosyal, kültürel ve uygarlık değerlerini geleceğini emanet edeceği yetişen genç kuşaklara tanıtmak, milli ruh ve benliklerini geçmişten aldıkları güçle sürdürebilecekleri için atalarının oluşturdukları uygarlıkları tanımak ve tanıtmak sorumluluğunu taşımaktadırlar. Bu noktada, uygarlık ve değerlerin birikim yerleri olan tüm müzeler, özellikle milli müzeler ve milli kütüphaneler, milli kültür, örf, adet ahlak ve terbiye bilinci açısından toplum için büyük bir misyon üstlenmekte ve büyük önem taşımaktadırlar.

4. Müze-Çocuk Etkileşiminin Önemi

Dünyanın birçok ülkesinde ve özellikle gelişmiş ülkelerinde, müze ziyaretlerinde başlarında öğretmeni ile ellerindeki kâğıtlara notlar alan değişik yaş gruplarında genç öğrencileri görmenin çoğunlukla mümkündür. Çok küçük yaşlarda saatlerini müzelerde geçiren bu öğrenciler müzelerdeki kültürel tarihi, uygarlık eserlerinin kimler tarafından niçin yapıldığının hikâyelerini dinlerken aynı zamanda adeta tarih içinde yaşarlar. Ziyaret ettikleri müze ile daha önce görmüş oldukları müzeleri karşılaştırma ve analiz etme fırsatını bulurken birbirleri ile bilgilerini paylaşırlar. Aktif öğrenmenin, en güzel örneği olan müze ziyaretleri çocukların farklı uygarlıklara ait kültürleri tanıma, yorumlama ve görerek aktif şekilde öğrenme fırsatını elde

ederler. Müze ziyaretleri “Nesne temelli öğrenme” yaklaşımının en verimli uygulanabileceği yerlerden biri olarak gerçek tarih zamanlı nesne veya eşyaların etkisinde öğrenme imkanına ulaşırlar. Öğrenme sınıftan ziyade, laboratuvar niteliindeki eğitim ortamlarında gerçekleştirildiğinde yaratıcı düşünce gelişimi, görsel ve düşünsel algı açısından içselleştirilmede motivasyonu ve merakı harekete geçiren faktör eğitim ortamıdır. Bu açıdan müzelerin çocuklar üzerindeki etkileri aşağıdaki başlıklar altında özetlenebilir(ABACI, 2005).

- Çocuk ait olduğu kültürü öğrenir, farklı kültürleri tanır.
- Gelişimin ve değişimin kaçınılmaz olduğunu kavrar.
- Tarihsel olaylar ve o dönemlerin yaşam nesneleriyle ilişki kurmaya çalışırlar. Bu durum onların doğru tarih bilinci edinmelerine yardımcı olur.
- Müze, çocuklara farklı öğrenme ortamları sunar.
- Çocuklarda gözlem, yaratıcılık ve beğeni duygusunun oluşmasına ve gelişmesine katkıda bulunur.
- Müze ziyaretleri çocuklara, kültürel değerlerine sahip çıkma ve koruma bilinci edindirir.

Müzeler, öğrencilere alternatif öğrenme yolları ile karşılaşma, maddi kanıt ile aktif biçimde çalışma fırsatı sunarlar. Farklı yeteneklerden oluşan çocuklara çeşitli yöntemler ve yaklaşımlar kullanarak etkinliklerini çeşitli tutan müzeler, çocuklara farklı öğrenme ortamları hazırlayan görsel eğitim mekanlarıdır. Araştırmalar, görerek, gözlemleyerek yapılan eğitimin daha kalıcı olduğunu, çocukların görme duygusunu kullanarak %75, işitme duygusunu kullanarak %13, dokunma duygusu ile %6, koklama %3 ve tat alma duygusu ile %3 öğrenebildiklerini göstermektedir. Müze kültür varlıklarını saklar ve onları gelecek nesillerin yani çocukların kültürlerine sahip çıkarak korumasına zemin hazırlar. Müze ziyaretleri çocuklara kültürel değerlerimizi tanıma, onları benimseme ve koruma bilinci edinmelerine de katkı sağlar. Müzeler ve eğitim kurumları arasında sağlanacak işbirliği ile çocuğa çok önemli eğitim öğretim deneyimleri imkânı sunmak mümkündür. Müze gezisi çocuğa geçmiş göstererek önceki zaman kavramı ile ilgili deneyimler yaşatmak, bütün duyularını işe vererek öğrenme, gözlem imkânı ve yaratıcılığını farklı alanlarda kullanma imkânı sunmayı sağlar. Gençlerin, beğeni duygusunu geliştirerek sanat kavramını soyuttan somuta çevirirken aynı zamanda çocuklara ülkelerinin zengin tarihsel mirasını tanımalarına ve onları koruma bilincine sahip olmalarına katkı yapar (ABACI, 2005).

5. Kültürel Değerlerin Korunmasında Ev Tipi Mini Müzecilik ve Önemi

Bireylerin ilk eğitimi aile de başlar, her çeşit eğitimin ilk yeri ev ve eğitici aile bireyleridir. Bu bakış açısı, Ev Tipi Mini Müzecilik toplum bilincinin oluşmasında bu konuda temelini oluşturur. Müzelerin toplum üzerindeki etkisinin sürdürülebilir ve insanların hayatında etkin şekilde yer alması için yapılması gereken faaliyetler olmalıdır. Bu eğitim faaliyetleri özellikle çocuk, genç yaştaki kuşaklar üzerinde yoğunlaşmalıdır ve bunun içinde müze eğitimi aile de başlamalıdır. Müze bilincinin başlangıç noktası ev içi müze anlayışının benimsenmesi ile

başlamalıdır. Gençlerin, müzelere götürülmesi, gelecek kuşakların müze ziyaretleri, bilgi ve görgülerini dolayısı ile eğitimlerini önemli bir düzeyde olumlu etkileyecektir. Çocukların müzeye götürülmesi yetişkin aile bireyleri üzerinde de bilgilenme açısından etkili olacaktır. Müze ziyaretleri sonucunda aile içinde aileye ait kültürel değerlerin önemi daha iyi anlaşılmaya başlayacak, bunun sonucunda, arşiv, saklama, koruma konularında bilgilenmeleri artacaktır. Yerel il müzeleri, genelde yerleşik insanlara hitap etme imkânları olan müzelerdir. Şehir müzeleri, daha ziyade yerel düzeyde etkin kalmakta, insanların yerel sahiplenme duygularını güçlendirmekte, müze ve sergilenenlere karşı deneyimlerinin ve bireysel sorumluluk bilinçlerinin artışına katkı sağlamaktadır. Aileler için genelde etnografya ve folklor müzeleri, ideal birer eğitim ve değerlendirme analizi mekanları olan, insanoğlunun geçmişe ait bıraktığı kültürel uygarlık miraslarının ve değerlerinin izlenmesi sonucunda duygusal etki bırakan eğitim kurumudur. Aile tipi veya ev tipi mini müzecilik, aile büyüklerinin yadigârı olarak miras kalan yıllanmış eşyaların bir araya getirilerek ev içinde sergilendiği ve korunduğu mekânlar olarak tanımlanabilir. Genelde evlerin depolarında veya bodrumlarında depolanmakta olan bu eşyalar bir kuşak sonrası atık haline gelmektedir, bu nedenle bu tür eşyalar ve ürünler evlerin içinde her an görülebilecek şekilde vitrinlerde sandıklarda dolaplarda yer alabilir. Bu eşyalar; geçmişi uzun yıllara dayanan kitaplar, aile büyüklerinden yadigâr kıyafetler, kullanılmış takılar ve paralar, silahlar, bıçak veya kılıçlar, sanatkâr atalardan kalan meslek aletleri, eski evlerin mimari ahşap ürünleri, işlemeli sandıklar, tabak, bardak, kepçe, kaşık gibi bakır mutfak eşyaları, iplik çıkırığı, kandil, ibrik, tarım aletleri vb. eserler olabilir. Bu ürünler, eserler ve eşyalar o dönemlerin geleneksel yaşamı hakkında bilgi verdiğini somut nesnelerdir. Gözden irak kalınca unutulacak bu tarihi ürünler sergilerken aynı zamanda kültürümüzün gelecek nesillere taşınmasına da öncülük edecektir.

Müze, çocuk etkileşiminin başlangıç yeri olduğundan Ev Tipi Mini Müzecilik büyük bir öneme sahiptir. Bireysel müzecilik farklı ürünlerden oluşabileceği gibi aynı cinsten veya benzerlik ifade eden eşyalardan da olabilir. Bireysel müzeler yerel ürünlerinde sergilenebileceği otantik değerler taşıyan bir özellikte göstermektedir. Kırsal kesimin ve köy hayatının geçmişini anlatan aile tipi müzelerde köy yaşantısını gelecek kuşaklara taşımak amacıyla evlerinin önünde mini bir etnografya müzesi kurulabilmektedir. Bu tür mini ve açık ortam etnografya müzelerinde; kağrı, kirman, kahve değirmeni, lüks lambası, gemici feneri (gaz lambası), küpler, süt çalkama aracı, oklavalar, senitler, hamur tekneleri, dokuma heybe, yaba gibi eski eşyaları sergilenebilmektedir. Bu tür müzeler, şehirlerde büyüyen ve köy yaşantısından çok uzak kalan yeni nesillerin "dedelerine ve ninelerine ait evlerde kullandığı eşyalar, evlerde kullanılan eski araç ve gereçlerin yok olmaktan köy kültürünün gelecek kuşaklara sunulduğu mekanlardır. Bu amaca en uygun kavram, bu gereksinimin yaşam bulduğu yerler müzelerdir. Bir toplumun ailelerden meydana geldiğini ve aile müzelerinin toplum için önemini kavradığımızda büyük müzelerin anlamları daha net bir şekilde anlaşılacaktır. Ailenin geçmişi ile geleceğini bir adaya getirme ve bir arada tutma görevini üstlenen aile müzeleri aile büyüklerinin yaşantısından geriye kalan anıların yer aldığı hatıra kitapları, fotoğraflar aile bireylerine ait eserler ve eşyalardan oluşan geride bıraktıkları, ortaya koydukları sanat ve tarihi eserlerinin sergilendiği aile müzeleridir. Bireysel olmakla beraber evrensel düzeyde ürünleri sergileyen müze türü işletmelerde olabilmektedir. Genelde, daha çok para veya posta pulu vb. eşyaların sergilendiği mini müzelerde olabilmektedir. Bu bireysel para müzeleri iç ve dış turizm amaçlı, turistlerin ilgi

odağı olmakta, müze içerisinde yerli ve yabancı olan milattan önceki ve milattan sonraki paralar yer almaktadır. Bu tür müzeleri gezen yabancı turistler kendi ülkelerine ait tarihi paraları bireysel müze alanında görünce şaşkınlık ve mutluluk yaşamaktadırlar. Bu tür müzeler amatör ruhlu olmasına rağmen ticari kazanç elde edebilmektedirler. Ülkemizde aile tipi müzeciliğin güzel örnekleri vardır ve bu konuda bu güzel örneklerin çoğalması toplum bilincinin geliştiğinin en güzel ve somut göstergeleri olarak görülmelidir.

6. Sonuçlar ve Değerlendirmeler

Türkiye’de müzecilik, toplum geneline yayılamadan resmi bir kavram olarak kamu kontrolünde kalmış ve müzelerde teşhir edilen eserlerin topluma sunulmaktan ziyade topluma karşı korunması gerektiği algısı üretilmiştir. Müzelerin, insanlığın ortak tarihi ve kültürel değerlerinin teşhir edildiği ve tanıtıldığı; insanların beğenisine sunulacak bilgilenmelerinin sağlandığı, bireylerin eğitim ve kültürüne katkıda bulunulacak bir çalışma alanı olarak kabul edilen laboratuvarlara dönüştürüldüğü modern müze anlayışını oluşturmak gerekmektedir.

Bugün, hız üzerine kurulu bir dünyada her şeyin hızına, gelişimine kapılmış durumda yaşıyoruz. Düşünmek, değerlerimizi, eksiklerimizi, kişisel ve toplumsal tarihimizi araştırmak hemen her birimiz için zaman kaybı olarak değerlendirilmektedir. Aksine, göklere yükselecek bir medeniyet kurmanın temelinde geçmişe ait neden, niçin sorgulaması yapabilen, kültürel temelleri ayakta tutan bir birikime sahip, sürdürülebilir gelecek kurabilen ve köklerini bilen kuşakların yetiştirilmesi ile gerçekleşecektir. Her bir ailenin kendine ait mini ev müzesine sahip olması genç kuşakların, dalların kökler olmaksızın yaşayamayacağını anladıkları ve dün ile yarını bağladıkları ilk düğüm olarak kabul edilmelidir.

Türkiye’de gelişme ve profesyonelleşme aşamasında olan müzecilik ile ilgili olarak lisans eğitiminin üniversitelerin bünyesine katılması ve staj zorunluluğu getirilmesi müzelerde ihtiyaç duyulan ve istihdam edilerek çalışabilecek eğitimli personelin yetiştirilmesine katkı sağlanmalıdır. Üniversitelerimizin, müzelerde çalışan personelin mesleki eğitimine, gelişimine yönelik programlar düzenlemesi müzelerin daha iyi işletilmesine, gelişmesine ve korunmasına katkı yapacağı görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Abacı, O., Müze ve Çocuk, Morpa Kültür Yayınları, 2005, İstanbul.
- Altınbaş, A., Özdemir, Ç., Çağdaş Müzecilik Anlayışı ve Ülkemizde Müzeler., Ankara, 2012.
- Demir, Z. S., Halk Bilimi Müzeciliğinde Deneyisel Yaklaşımlar: Yaşayan Müze., Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/9 Summer 2013, Ankara.
- <https://datassist.com.tr/en/muzecilik-sektorunun-gelismesi-icin-gerekenler>
<https://www.aa.com.tr/>).
- İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğü., Müze Eğitimi., 2011.
- Mimarlar Odası Ankara Şubesi., Ev Müzeler/Tarihî Evler 1. Sempozyumu, Ankara., 2010.
- Okan, B., Günümüzde Müzecilik Anlayışı., Sanat & Tasarım Dergisi, 2015.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü.,
<https://kvmgm.ktb.gov.tr> 2020.

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Orta Öğretim Genel Müdürlüğü., Müze Eğitimi, Ankara, 2009.

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) <https://www.tuik.gov.tr>.

Yıldız, M., Müze Eğitimi., İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğü., 2011.